

Sylvia Walicka

<https://orcid.org/0000-0002-4353-5238>

Instytut Badań Edukacyjnych

Karolina Rożalska

<https://orcid.org/0000-0002-7743-2632>

Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji

Jadwiga Fila

<https://orcid.org/0000-0003-1861-4169>

Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji

Agnieszka Rybińska

<https://orcid.org/0000-0001-9950-0125>

Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji

„Szansa – nowe możliwości dla dorosłych”. Założenia i realizacja projektu w obszarze rozwijania umiejętności podstawowych

**“A Chance – New Opportunities for Adults”.
Basic premises and project implementation in the area
of developing basic skills**

Streszczenie. Celem artykułu jest prezentacja założeń projektu „Szansa – nowe możliwości dla dorosłych” oraz głównych wniosków z badania jakościowego, w ramach którego przeprowadzono indywidualne wywiady pogłębione z przedstawicielami 50 instytucji oferujących wsparcie dla osób dorosłych z niskim poziomem umiejętności podstawowych. Badanie miało na celu diagnozę typów wsparcia oraz identyfikację dobrych praktyk. Sprawdzano, jakie są skuteczne sposoby docierania do potencjalnych beneficjentów, trafnego diagnozowania ich umiejętności i potrzeb oraz zachęcania do udziału we wsparciu edukacyjnym. Badanie potwierdziło, iż rozumienie „niskich umiejętności podstawowych” jest bardzo zróżnicowane w zależności od typu organizacji. Ponadto wykazano, że Internet oraz marketing szeptany pozostają głównymi źródłami informacji dla beneficjentów na temat dostępnego wsparcia. Osoby dorosłe o niskich umiejętnościach podstawowych mają często problemy z motywacją do rozwoju i z uczestnictwem w dłuższych formach wsparcia (jak np. kilkumiesięczne kursy). Jednocześnie uczestnicy, którzy pokrywali (nawet niewielką) część kosztów szkolenia we własnym zakresie oraz ci, którzy posiadali wewnętrzną motywację do zmiany sytuacji

(np. chęć zmiany pracy), byli bardziej zaangażowani w działania edukacyjne, a ich efekty oceniali jako trwalsze. Realizacja projektu „Szansa – nowe możliwości dla dorosłych” stanowi odpowiedź na Zalecenie Rady Unii Europejskiej w sprawie ścieżek poprawy umiejętności: nowe możliwości dla dorosłych (Upskilling pathways: New Opportunities for Adults) z 2016 roku. Rada UE zaleca państwom członkowskim zaoferowanie osobom dorosłym o niskim poziomie umiejętności dostęp do ścieżek poprawy tej sytuacji, składających się z trzech kroków: diagnozy umiejętności, wsparcia edukacyjnego dopasowanego do indywidualnych potrzeb uczestników oraz walidacji efektów uczenia się. Umiejętności podstawowe zostały w projekcie zdefiniowane jako: rozumienie i tworzenie informacji, rozumowanie matematyczne, umiejętności cyfrowe oraz kompetencje społeczne. Na zakończeniu projektu zostaną opracowane rekomendacje dot. rozwijania umiejętności podstawowych przez osoby dorosłe. Projekt jest realizowany przez Fundację Rozwoju Systemu Edukacji (lider) oraz Instytut Badań Edukacyjnych (partner). Artykuł przedstawia kluczowe dokumenty opracowane w celu wsparcia potencjalnych grantobiorców, m.in. 10 zestawów efektów uczenia się, wskazówki dotyczące diagnozowania umiejętności i potrzeb osób dorosłych z niskimi umiejętnościami podstawowymi oraz wskazówki dotyczące przeprowadzania walidacji efektów uczenia się.

Słowa kluczowe: umiejętności podstawowe; edukacja dorosłych; ścieżki poprawy umiejętności; uczenie się przez całe życie

Summary. The aim of the article is to present the premises of the project “A Chance – New Opportunities for Adults” and the main findings of qualitative research which included individual in-depth interviews with representatives of 50 institutions offering support to adults with low levels of basic skills. The aim of the study was to diagnose the types of support provided and to identify good practices. We verified the effective ways of reaching potential beneficiaries, accurately diagnosing their skills and needs, and encouraging participation in activities providing educational support. The survey confirmed that the understanding of “low basic skills” varies greatly depending on the type of organisation surveyed. It also showed that the Internet and word-of-mouth marketing remain the main sources of information for beneficiaries about available support. Adults with low basic skills often have problems with being motivated to develop and to participate in longer forms of support (such as courses lasting several months). At the same time, participants who covered (even a small part) of the training costs on their own and those who were internally motivated to change their situation (e.g. willingness to change jobs) were more involved in the educational activities and assessed their effects as being more permanent. The implementation of the project “A Chance – New Opportunities for Adults” is a response to the Recommendation of the Council of the European Union on Upskilling Pathways: New Opportunities for Adults of 2016. The Council of the EU recommends that Member States offer low-skilled adults access to upskilling pathways consisting of three steps: skills assessment, tailor-made learning support, and the validation of learning outcomes. Basic skills are defined in the project as: literacy, numeracy, digital skills, and social competences. At the end of the project, recommendations for developing the basic skills of adults will be made. The project is implemented by the Foundation for the Development of the Education System (leader) and

the Educational Research Institute (partner). The article presents key documents compiled to support potential grantees, including ten sets of learning outcomes, guidelines for assessing the skills and needs of adults with low basic skills, as well as guidelines for conducting the validation of learning outcomes.

Keywords: basic skills, adult education; upskilling pathways; lifelong learning

Wstęp

Artykuł prezentuje jedno z kluczowych działań realizowanych aktualnie w Polsce w obszarze rozwijania umiejętności podstawowych przez osoby dorosłe w edukacji pozaformalnej. Projekt „Szansa – nowe możliwości dla dorosłych” ma na celu opracowanie i przetestowanie modeli wsparcia edukacyjnego dorosłych. Przygotowanie efektywnych rozwiązań w zakresie rozwijania umiejętności podstawowych wymaga przetestowania różnorodnych modeli wsparcia edukacyjnego z uwzględnieniem odmiennych potrzeb rozmaitych grup docelowych oraz strategii działania instytucji edukacyjnych zidentyfikowanych w przeprowadzonym badaniu jakościowym. Wartością dodaną projektu jest zastosowanie w edukacji pozaformalnej, dotyczącej rozwijania umiejętności podstawowych, narzędzi i rozwiązań powiązanych ze Zintegrowanym Systemem Kwalifikacji, m.in. poprzez wykorzystanie elementów standardu opisu kwalifikacji nadawanych poza systemami oświaty i szkolnictwa wyższego (Ziewiec, 2016) w zestawach efektów uczenia się opracowanych na potrzeby testowania, przeprowadzenie indywidualnej diagnozy umiejętności oraz odniesienie do Polskiej Ramy Kwalifikacji w celu określenia poziomu posiadanych umiejętności podstawowych, zaoferowanie uczestnikom walidacji efektów uczenia się z wykorzystaniem różnorodnych metod (Gmaj, 2016), możliwość zdobycia kwalifikacji rynkowej włączonej do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji. Połączenie tych elementów stanowi nowe podejście do rozwijania umiejętności podstawowych w ramach edukacji pozaformalnej i jest zgodne z zaleceniami na poziomie europejskim m.in. w sprawie ścieżek poprawy umiejętności (Rada UE, 2016), walidacji uczenia się pozaformalnego i nieformalnego (Rada UE, 2012) oraz europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (Rada UE, 2017).

Na podstawie wyników testowania zostaną sformułowane rekomendacje dotyczące rozwijania umiejętności podstawowych. Kroki podejmowane w projekcie zostaną przedstawione w artykule w kontekście rozważań terminologicznych związanych z umiejętnościami podstawowymi oraz badań zarówno krajowych, jak i międzynarodowych.

Rozumienie umiejętności podstawowych

W Zaleceniu Rady Unii Europejskiej z 19 grudnia 2016 roku w sprawie ścieżek poprawy umiejętności: nowe możliwości dla dorosłych (*Upskilling pathways: New Opportunities for Adults*) wskazano na potrzebę rozwijania umiejętności podstawowych i zdefiniowano je jako: umiejętność czytania i pisania (*literacy*), rozumowania matematycznego (*numeracy*) oraz kompetencje cyfrowe (*digital competences*)*. Dużym wyzwaniem terminologicznym jest znalezienie odpowiednika terminu *literacy* w języku polskim, aby oddać jego złożoność i nie zawęzić go np. tylko do czytania ze zrozumieniem. W projekcie „Szansa – nowe możliwości dla dorosłych” po konsultacjach z interesariuszami oraz przeprowadzeniu analizy literatury przedmiotu przyjęto „rozumienie i tworzenie informacji” jako ekwiwalent angielskiego pojęcia *literacy*. Takie rozwiązanie jest spójne z terminologią ujętą w Zintegrowanej Strategii Umiejętności (MEN, 2019, s. 16).

Na potrzeby prowadzenia polityki krajowej w zakresie podnoszenia kompetencji poszczególne państwa przyjmują własne definicje umiejętności podstawowych, które uwzględniają lokalne uwarunkowania**. Przykładem dostosowania unijnej polityki do krajowych potrzeb jest projekt „Szansa – nowe możliwości dla dorosłych”, w którym oprócz umiejętności wymienionych w Zaleceniu uwzględniono również kompetencje społeczne.

Rozumienie umiejętności podstawowych różni się w poszczególnych badaniach krajowych i międzynarodowych w zależności od tego, jaką przyjęto metodologię i jakie uwzględnia się dodatkowe elementy, np. używanie komputera czy rozwiązywanie problemów z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych. Ponadto przy szacowaniu liczby dorosłych, którzy potencjalnie potrzebują poprawy umiejętności podstawowych, bierze się pod uwagę inne czynniki ze względu na heterogeniczność grupy.

---

* Angielskie odpowiedniki pochodzą z: Council Recommendation of 19 December 2016 on Upskilling Pathways: New Opportunities for Adults OJ C 484, 24.12.2016.

** Wiele krajów staje przed podobnym wyzwaniem opracowania definicji umiejętności podstawowych na potrzeby prowadzenia polityki krajowej, np. Szwajcaria nie zdecydowała się na zawarcie kompetencji społecznych w definicji umiejętności podstawowych w krajowym prawie w obawie przed ofertami szkoleniowymi, które skupiałyby się tylko na tym aspekcie (The Federal Act on Continuing Education z 1 stycznia 2017 roku definiuje umiejętności podstawowe jako „reading, writing and oral expression in a national language, basic knowledge of mathematics, application of information and communication technologies”). Źródło: prezentacje oraz dyskusje panelowe na międzynarodowej konferencji „Making it happen: from policy to implementation” zorganizowanej przez European Basic Skills Network w Tallinnie w Estonii 6–7 czerwca 2019 roku.

Poziom posiadanych umiejętności może być determinowany przez wiele zmiennych, m.in. poziom wykształcenia, wiek, status zatrudnienia, zakres wykonywanych zadań w miejscu pracy. To zróżnicowanie wymaga od decydentów i zaangażowanych interesariuszy opracowania i wdrożenia strategii podnoszenia umiejętności, która pozwoli odpowiednim instytucjom edukacyjnym projektować indywidualnie dopasowane oferty wsparcia.

Etapy realizacji projektu

Realizacja projektu „Szansa – nowe możliwości dla dorosłych” stanowi odpowiedź na Zalecenie w sprawie ścieżek poprawy umiejętności: nowe możliwości dla dorosłych. W dokumencie tym Rada Unii Europejskiej zaleca państwom członkowskim zaoferowanie osobom dorosłym z niskim poziomem umiejętności dostęp do wsparcia edukacyjnego, które umożliwi:

- osiągnięcie minimalnego poziomu umiejętności cyfrowych, rozumienia i tworzenia informacji oraz rozumowania matematycznego lub
- potwierdzenie posiadanych efektów uczenia się i uzyskanie kwalifikacji na poziomie 3 lub 4 Europejskiej Ramy Kwalifikacji w zależności od krajowych uwarunkowań (Rada UE, 2016, s. 4).

Rada UE wskazuje, że osoby o niskim poziomie umiejętności podstawowych są częściej narażone na wykluczenie społeczne, bezrobocie, choroby i biedę. Stąd pilna potrzeba działań dążących do poprawy ich sytuacji.

Celem projektu jest sprawdzenie różnych rozwiązań (modeli) w zakresie rozwijania umiejętności podstawowych przez osoby dorosłe, czyli rozumienia i tworzenia informacji, rozumowania matematycznego, umiejętności cyfrowych oraz kompetencji społecznych. Rozwiązania będą testowane przez co najmniej 16 podmiotów (instytucji rynku pracy, centrów kształcenia ustawicznego, organizacji pozarządowych i innych) z różnych części Polski.

Każdy z podmiotów opracowuje model wsparcia edukacyjnego dla wybranej grupy docelowej. Łącznie w poszczególnych modelach swoje umiejętności podstawowe podniesie co najmniej 1000 osób dorosłych. Struktura modelu jest taka sama dla wszystkich podmiotów i składa się z 14 elementów. Główne części to:

1. Indywidualna diagnoza umiejętności.
2. Wsparcie edukacyjne dopasowane do indywidualnych potrzeb uczestnika.
3. Walidacja efektów uczenia się.

Zgodnie z Zaleceniem w sprawie ścieżek poprawy umiejętności połączenie tych trzech etapów stanowi „ścieżkę poprawy umiejętności”.

Projekt realizowany jest przez Fundację Rozwoju Systemu Edukacji oraz Instytut Badań Edukacyjnych z podziałem na następujące fazy:

- faza 1: określenie grup docelowych, struktury modelu wsparcia edukacyjnego osób z niskim poziomem umiejętności podstawowych oraz warunków rekrutacji grantobiorców (1 października 2018 roku–31 lipca 2019 roku);
- faza 2: opracowanie modeli i przetestowanie rozwiązań przez podmioty wybrane w otwartej formule grantowej (1 sierpnia 2019 roku–31 grudnia 2021 roku);
- faza 3: opracowanie rekomendacji dotyczących systemowych rozwiązań w zakresie podnoszenia umiejętności podstawowych przez osoby dorosłe (1 stycznia 2022 roku–30 czerwca 2022 roku).

Założenia projektu

W pierwszej fazie projektu, która zakończyła się 31 lipca 2019 roku, opracowano definicję osób dorosłych o niskim poziomie umiejętności podstawowych, będącą podstawą wszystkich działań podejmowanych w projekcie. Są to:

Osoby powyżej 25 roku życia, które bez względu na wykształcenie oraz status zatrudnienia, posiadają umiejętności podstawowe (rozumienie i tworzenie informacji, rozumowanie matematyczne, umiejętności cyfrowe, kompetencje społeczne), odpowiadające poziomowi nie wyższemu niż 3 poziom Polskiej Ramy Kwalifikacji*.

Określono również osiem grup docelowych projektu. Zaliczono do nich osoby dorosłe z niskim poziomem umiejętności podstawowych:

- będące pracownikami zakładów pracy, podejmującymi kształcenie z własnej inicjatywy, zwłaszcza małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP);
- pozostające bez pracy (bierne zawodowo i bezrobotne), np. osoby chcące wejść lub powrócić na rynek pracy po długiej przerwie, po długim okresie wychowywania dzieci, osoby sprawujące opiekę nad osobami zależnymi;

---

* Warunki rekrutacji Grantobiorców w projekcie „Szansa – nowe możliwości dla dorosłych” i testowania modeli (więcej szczegółów zob. netografia).

- z obszarów defaworyzowanych (wiejskich i/lub małych miast, i/lub miejskich obszarów postindustrialnych, także z trudnym dostępem do edukacji), w tym na terenach ujętych w Ustawie z dnia 9 października 2015 roku o rewitalizacji oraz w rządowych programach o charakterze terytorialnym (Program dla Śląska, Program dla Bieszczad);
- w wieku 50+;
- z niepełnosprawnością intelektualną;
- z niepełnosprawnością sensoryczną i/lub fizyczną;
- dotknięte przemocą (np. fizyczną, psychiczną, ekonomiczną) i przez to nieradzące sobie w życiu;
- obcokrajowcy z prawem do legalnego zatrudnienia.

Przyszli grantobiorcy przy opracowywaniu modeli wsparcia dla osób dorosłych mogli posłużyć się 10 zestawami efektów uczenia się wraz z kryteriami weryfikacji oraz wymaganiami dotyczącymi walidacji. Wszystkie zestawy zostały odniesione do poziomów Polskiej Ramy Kwalifikacji. W oparciu o wybrany zestaw grantobiorcy mogą przeprowadzić diagnozę umiejętności, opracować ofertę edukacyjną oraz zrealizować walidację efektów uczenia się. Każdy z zestawów efektów uczenia się może być modyfikowany i dopasowywany do potrzeb wybranej grupy docelowej (zestawy są dostępne na stronie projektu, więcej szczegółów zob. netografia):

- zestaw nr 1: prowadzenie korespondencji mailowej służbowej i prywatnej (2 poziom PRK);
- zestaw nr 2: tworzenie pism urzędowych oraz wypełnianie formularzy urzędowych (3 poziom PRK);
- zestaw nr 3: tworzenie listu motywacyjnego i CV (3 poziom PRK);
- zestaw nr 4: pozyskiwanie i przetwarzanie informacji użytkowej z różnych źródeł (3 poziom PRK);
- zestaw nr 5: pozyskiwanie i przetwarzanie treści reklamowych i promocyjnych z różnych źródeł (3 poziom PRK);
- zestaw nr 6: korzystanie ze stron internetowych i serwisów społecznościowych (3 poziom PRK);
- zestaw nr 7: korzystanie z serwisów i platform internetowych (4 poziom PRK);
- zestaw nr 8: korzystanie ze smartfonów i/lub tabletów (2 poziom PRK);
- zestaw nr 9: planowanie i prowadzenie domowego budżetu (3 poziom PRK);

- zestaw nr 10: prowadzenie kalkulacji na potrzeby remontowo-budowlane oraz przygotowanie do remontu (3 poziom PRK).

Zestawy nr 1–5 obejmują głównie rozumienie i tworzenie informacji, zestawy nr 6–8 kompetencje cyfrowe, natomiast zestawy nr 9–10 – rozumowanie matematyczne. Potencjalni grantobiorcy mogli również opracować własne zestawy efektów uczenia, wykorzystując jako wzór powyższe przykłady.

Ponadto zostały przygotowane wskazówki dotyczące diagnozowania umiejętności i potrzeb osób dorosłych z niskimi umiejętnościami podstawowymi oraz wskazówki dotyczące przeprowadzania walidacji efektów uczenia się. Celem tych opracowań jest wsparcie grantobiorców w diagnozowaniu umiejętności uczestników oraz w przeprowadzaniu walidacji w ramach testowanych modeli. W pierwszej fazie projektu wypracowano również warunki rekrutacji grantobiorców oraz testowania modeli. W dokumencie tym potencjalny grantobiorca mógł znaleźć niezbędne informacje przydatne do opracowywania modelu wsparcia edukacyjnego osób z niskim poziomem umiejętności podstawowych.

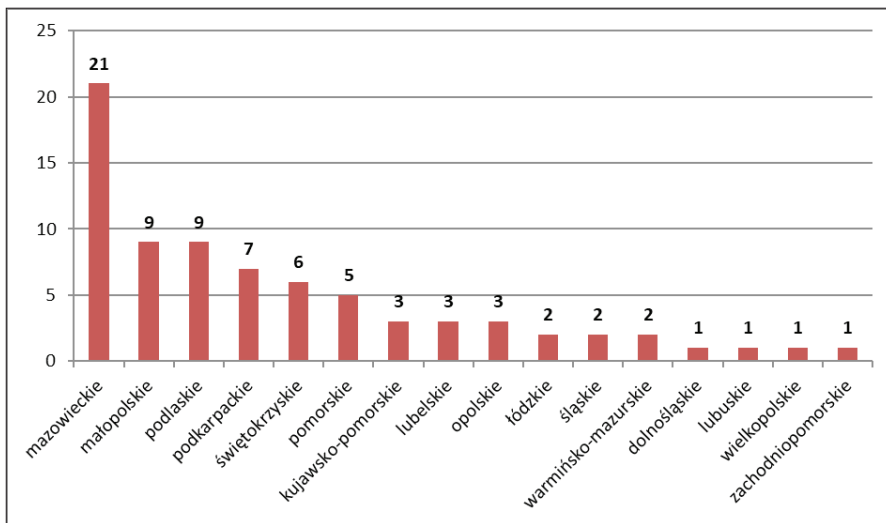
Rekrutacja grantobiorców

19 grudnia 2019 roku została ogłoszona rekrutacja grantobiorców, która zakończyła się 2 marca 2020 roku. Grantobiorcami mogły być m.in. instytucje edukacyjne dla dorosłych, centra kształcenia ustawicznego, biblioteki i inne instytucje kultury, uniwersytety ludowe, uniwersytety trzeciego wieku, stowarzyszenia i fundacje działające na rzecz osób o niskich umiejętnościach podstawowych, przedsiębiorstwa upowszechniające uczenie się w pracy, instytucje certyfikujące funkcjonujące w Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji. Grantobiorcy mogli ubiegać się o grant samodzielnie lub wraz z innymi podmiotami. Ważne było, aby potencjalny grantobiorca miał minimum 12-miesięczne doświadczenie w pracy z wybraną grupą docelową oraz znał jej potrzeby.

W konkursie zostało złożonych 76 formularzy zgłoszeniowych przez 66 podmiotów z całej Polski. Najwięcej formularzy zgłoszeniowych złożyły podmioty z województwa mazowieckiego (21), małopolskiego i podlaskiego (po 9). Najmniej zaś, bo po jednym, województwa: dolnośląskie, lubuskie, wielkopolskie i zachodniopomorskie.

Wykres 1. Złożone formularze zgłoszeniowe według województw

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 1. Liczba formularzy zgłoszeniowych wg podziału na grupy docelowe

Grupa docelowa	Liczba zgłoszeń
Pracownicy zakładów pracy gotowi uczyć się z własnej inicjatywy (zwłaszcza MŚP)	11
Osoby pozostające bez pracy (biernie zawodowo i/lub bezrobotne), np. osoby chcące wejść lub powrócić na rynek pracy pod długiej przerwie, kobiety po długim okresie wychowywania dzieci, osoby sprawujące opiekę na osobami zależnymi	21
Osoby z obszarów defaworyzowanych (wiejskich i/lub małych miast, i/lub miejskich obszarów postindustrialnych, w tym z trudnym dostępem do edukacji), w tym na terenach ujętych w Ustawie z dnia 9 października 2015 roku o rewitalizacji oraz w rządowych programach o charakterze terytorialnym (Program dla Śląska, Program dla Bieszczad)	10
Osoby w wieku 50+	19
Osoby z niepełnosprawnością intelektualną	3
Osoby z niepełnosprawnością sensoryczną i/lub fizyczną	4
Osoby dotknięte przemocą (np. fizyczną, psychiczną, ekonomiczną) i przez to nieradzące sobie w życiu	1
Obcokrajowcy z prawem do legalnego zatrudnienia w Polsce	7

Źródło: opracowanie własne.

Największą liczbę formularzy zgłoszeniowych złożono do dwóch grup docelowych: 21 w przypadku osób pozostających bez pracy (bierne zawodowo i/lub bezrobotne) oraz 19 w grupie osób w wieku 50+. W grupie osób dorosłych dotkniętych przemocą (np. fizyczną, psychiczną, ekonomiczną) złożono tylko jeden formularz. Powyższa tabela prezentuje szczegółowe informacje w tym zakresie.

Przyszli grantobiorcy chcą podnosić wśród uczestników testowanych modeli przede wszystkim umiejętności cyfrowe (deklaracja w 68 złożonych formularzach). Rozumienie i tworzenie informacji znalazło się na drugim miejscu (deklaracja w 50 złożonych formularzach), a rozumienie matematyczne – w 28 zaproponowanych modelach wsparcia. We wszystkich modelach będą rozwijane również kompetencje społeczne.

Do dofinansowania będą wybrane co najmniej dwa najwyżej ocenione formularze zgłoszeniowe z każdej grupy docelowej, dla której przewidziano opracowanie modeli. Testowanie wybranych modeli wsparcia będzie trwać około 12 miesięcy. Zakłada się, że rezultaty testowania poszczególnych modeli będą wykorzystane do opracowania rekomendacji w zakresie rozwijania umiejętności podstawowych osób dorosłych w Polsce.

Badanie jakościowe

Jednym z pierwszych etapów projektu „Szansa – nowe możliwości dla dorosłych” było przeprowadzenie badania, którego wyniki posłużyły do dalszych prac koncepcyjnych. Punktem wyjścia do opracowania założeń badania były dane statystyczne, wyniki analiz i raporty z badań międzynarodowych. Na ich podstawie zgromadzono następujące informacje:

- ok. 20% badanej populacji osób dorosłych do 65 roku życia ma trudności ze zrozumieniem tekstów oraz z kalkulacjami wykorzystywanymi w codziennym życiu*;
- ponad 55% osób dorosłych do 74 roku życia nie miało żadnych kompetencji lub prezentowało bardzo niskie kompetencje cyfrowe, takie jak umiejętność obsługi komputera i korzystania z Internetu**.

---

* Na podstawie wyników Międzynarodowego Badania Kompetencji Osób Dorosłych – PIAAC.

** Na podstawie wyników PIAAC.

Jednocześnie analizowane statystyki pokazują, że w Polsce odnotowywany jest jeden z najniższych na świecie (i w krajach Unii Europejskiej), rocznie malejący, odsetek osób dorosłych z najniższym wykształceniem (tylko 8,7% populacji)*. Pozostaje to w opozycji do wyników badania PIAAC, które pokazują, że wysoki odsetek osób dorosłych w Polsce posiada deficyty w zakresie umiejętności podstawowych. Brak skorelowania tych dwóch wskaźników należy wziąć pod uwagę przy określaniu grup docelowych w edukacji osób dorosłych.

Wnioski z badań dotyczących kompetencji przyszłości nie wskazują wprost na znaczenie umiejętności podstawowych (Davies, Fidler, Gorbis, 2011), jednak ich wartość pozostaje fundamentalna. W obliczu globalizacji rynku usług, powszechnej cyfryzacji pracy i obecności technologii w życiu prywatnym i zawodowym niski poziom umiejętności podstawowych nie pozwala na prawidłowe funkcjonowanie we współczesnym społeczeństwie.

W kontekście zarysowanych powyżej potrzeb, jak również w celu dokonania diagnozy sytuacji osób dorosłych o niskich umiejętnościach podstawowych w Polsce zdecydowano się na przeprowadzenie badania jakościowego. Nadrzędnym celem badania (Fila, Rybińska, Białek, 2019) było sprawdzenie różnorodności wsparcia oferowanego osobom dorosłym o niskich umiejętnościach podstawowych przez rozmaite organizacje w Polsce oraz identyfikacja i opis wybranych praktyk pracy instytucji.

Na potrzeby badania założono, że wszelakie działania skierowane do osób dorosłych oraz mające na celu podniesienie umiejętności podstawowych uczestników oraz szeroko pojętych umiejętności społecznych będą uznane za działania kierowane do interesującej badaczki grupy docelowej. Innymi słowy: badanie polegało na próbie jakościowej diagnozy oraz ocenie skuteczności właśnie takich działań.

W badaniu kluczową kwestią było zrozumienie, jak poszczególne typy instytucji oferujących wsparcie dla osób dorosłych definiowały pojęcie niskich umiejętności podstawowych oraz w jaki sposób najczęściej kontaktowały się ze swoimi odbiorcami. Osoby o niskich umiejętnościach często żyją na granicy wykluczenia (m.in. cyfrowego, społecznego), co znacznie utrudnia dotarcie do nich z informacją o dostępnym wsparciu. Ponadto w badaniu skupiano się na rozpoznaniu typów działań, ich przebiegu, długości, zakresie i charakterze wsparcia. Starano się także określić, co charakteryzuje odbiorców tych inicjatyw.

---

* Dane na 2016 r.

Ważnym zagadnieniem było sprawdzenie, jak zdaniem zaangażowanych organizacji można oceniać skuteczność wsparcia edukacyjnego oraz jakie mogą być wskaźniki efektywności projektów. W badaniu pytano o stosowane przez instytucje dobre praktyki, które sprawiają, że beneficjenci, czyli osoby dorosłe o niskich umiejętnościach podstawowych, chcą korzystać z ich oferty. Sprawdzano, czy zdaniem respondentów uczestnicy działań są *de facto* zainteresowani zmianą swojej sytuacji życiowej i czy ich uczestnictwo w projektach wsparcia przynosi pożądane efekty. Nie mniej ważną kwestią była możliwość transferu rozwiązań pomiędzy różnymi typami instytucji. To ostatnie miało szczególne znaczenie ze względu na cele projektu „Szansa – nowe możliwości dla dorosłych”, gdzie transferowalność rozwiązań pozwoliłaby na efektywniejsze dotarcie z odpowiednią ofertą do różnych grup docelowych.

Wszystkie powyższe kwestie zostały ujęte w pytaniach badawczych. Na ich podstawie przygotowano narzędzie badawcze dostosowane do każdego typu instytucji biorącej udział w badaniu. Adekwatnie do celu badawczego za najodpowiedniejszą metodę badawczą autorzy uznali metodę z kategorii badań jakościowych. Zdecydowano się na wykorzystanie podejścia eksploracyjnego, aby w efekcie procesu badawczego poznać dobre praktyki i modelowe rozwiązania skuteczne w badanej dziedzinie. Jedną z najodpowiedniejszych i najpowszechniejszych technik badawczych jest indywidualny wywiad pogłębiony (IDI).

Respondentami byli przedstawiciele instytucji z doświadczeniem we wspieraniu osób dorosłych o niskich umiejętnościach podstawowych, chętni, by podzielić się rozwiązaniami stosowanymi w codziennej pracy. Łącznie przeprowadzono indywidualne wywiady pogłębione z przedstawicielami 50 instytucji zlokalizowanych w ośmiu województwach*. Instytucje zostały dobrane do badania w sposób celowy – tzn. według określonych przez badaczy kryteriów, takich jak m.in. dotychczasowe doświadczenia w obszarze wspierania osób dorosłych o niskich umiejętnościach czy zidentyfikowane wcześniej dobre praktyki w instytucji. Ponadto dobór instytucji został zróżnicowany pod względem regionalnym.

W ramach fazy przygotowawczej do badania jakościowego w październiku 2018 roku przeprowadzono warsztat ekspercki zorganizowany przez badaczy. Miał on na celu zebranie ekspertów z dziedziny andragogiki i badań społecznych oraz wymianę doświadczeń w tym obszarze. W efekcie dys-

---

* Wybrane województwa: śląskie, małopolskie, wielkopolskie, dolnośląskie, pomorskie, warmińsko-mazurskie, mazowieckie, łódzkie.

kusji z ekspertami zidentyfikowano osiem typów organizacji, najczęściej zajmujących się wsparciem kierowanym do osób dorosłych, które następnie zostały zaproszone do udziału w badaniu. Były to:

- instytucje obszaru kultury i wsparcia seniorów;
- instytucje formalnej edukacji dorosłych;
- instytucje działające w obszarze doskonalenia pracowników;
- instytucje pomocy społecznej;
- urzędy pracy;
- instytucje z obszarów wiejskich, lokalne grupy działania;
- organizacje pozarządowe (NGO);
- instytucje uczestniczące w projekcie LOWE*.

W ramach warsztatu określono również przykładowe grupy docelowe beneficjentów powyższych instytucji. Były to takie grupy jak: osoby z niskim poziomem wykształcenia, osoby zamieszkujące tereny defaworyzowane, uczestnicy wielkich zmian w gospodarce i rynku pracy, osoby po długim wyłączeniu z aktywności zawodowej, seniorzy, osoby po długotrwałej hospitalizacji, osoby z niepełnosprawnością, opiekunowie osób z niepełnosprawnością, osoby wykluczone i marginalizowane czy osoby opuszczające więzienia.

Można wyróżnić dwa rodzaje wyzwań stojących przed instytucjami edukacyjnymi, zidentyfikowanych w wyniku przeprowadzonego badania. Pierwsze dotyczyło samego rozumienia pojęcia umiejętności podstawowych przez respondentów – zarówno znaczenia samego sformułowania, jak i określenia wskaźników dla poziomu „niskiego”.

Jak wynikało z badania, definicje niskich umiejętności podstawowych były odmienne w różnych typach instytucji. Przedstawiciele każdej z nich patrzyli przez pryzmat swoich doświadczeń. Część osób sprowadzała umiejętności podstawowe do kluczowych czynności, takich jak umiejętność czytania i pisanie. Inni natomiast patrzyli przez pryzmat formalnych kwalifikacji w wybranym zawodzie. W kontekście zawodowym często za umiejętności podstawowe uznawane były uprawnienia dające możliwość wykonywania danego zawodu, np. ukończenie szkoły zawodowej, technikum lub kursu zawodowego. Dla instytucji rynku pracy z kolei wyznacznikiem była często definicja zawarta w ustawie o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, dla innych wytyczne lub zapisy dokumentacji konkursowej do działań

---

* Projekt LOWE – Lokalne Ośrodki Wiedzy i Edukacji – otwarty, ogólnopolski konkurs grantowy, w ramach którego ośrodki na rzecz organizowania i animowania edukacji pozaformalnej dla osób dorosłych były uruchamiane przy lokalnych szkołach i innych placówkach edukacyjnych.

pomocowych, w ramach których realizowali projekty doradczo-szkoleniowe. Respondenci reprezentujący instytucje działające na rzecz osób z niepełnosprawnością przeważnie definiowali umiejętności podstawowe jako te, które są bezpośrednio związane z funkcjonowaniem w społeczeństwie osób z niepełnosprawnością.

Inne kluczowe zagadnienia koncentrowały się wokół wyzwań związanych z realizacją projektów przez badane instytucje. Respondenci mówili o różnych trudnościach, które musieli przezwyciężyć. Najczęściej występujące zostały pogrupowane w następujące obszary tematyczne:

- docieranie z ofertą do uczestników;
- diagnoza potrzeb beneficjentów;
- motywacja uczestników do podjęcia i kontynuacji udziału we wsparciu;
- ocena skuteczności wsparcia.

Docieranie z informacjami o ofercie do potencjalnych uczestników wsparcia zostało uznane przez respondentów za jedno z głównych wyzwań związanych z realizacją działań. Jak wynika z zebranych danych, głównym źródłem informacji na temat ofert instytucji wspierających osoby dorosłe wciąż pozostawał Internet, w szczególności zaś media społecznościowe i strony internetowe organizacji (również w przypadku osób posiadających niski poziom umiejętności cyfrowych). Równie ważną rolę odgrywał marketing szeptany, a więc osobiste polecenia oraz informacje od osób korzystających już z takiego wsparcia.

Z punktu widzenia organizacji oferujących wsparcie ważną kwestią było przeprowadzenie diagnozy potrzeb beneficjentów, aby odpowiednio dopasować do nich ofertę. Badanie pokazało, że diagnoza przed rozpoczęciem wsparcia była rzadko realizowana, co często skutkowało niedopasowanymi ofertami o niskiej jakości i w efekcie brakiem chętnych uczestników.

Uczestnicy wsparcia często borykali się z deficytami motywacyjnymi, aby podjąć działania edukacyjne czy rozwojowe oraz – co szczególnie ważne – wytrwać w nich przez dłuższy czas. Głównym wyzwaniem dla instytucji edukacyjnych było utrzymanie zainteresowania uczestników i zapewnienie ich obecności w spotkaniach, zwłaszcza w dłuższej perspektywie czasowej. Respondenci często wskazywali na zjawisko wyuczonej bezradności, które ich zdaniem jest powszechne w badanej grupie i przekłada się na niechęć do zmian w życiu, brak wiary w sens podejmowanych działań oraz w ich powodzenie.

Z badania wynika, że czynniki takie jak: osobiste zaangażowanie uczestnika, wewnętrzna motywacja do zmiany swojej sytuacji czy (nawet symbo-

liczny) własny wkład finansowy skutecznie podnoszą efektywność wsparcia. Wskazywano także na niebezpieczne i dość często spotykane zjawisko „przewlekłego beneficjenta”, czyli uczestnictwo jednej osoby lub grupy osób w kolejnych lub kilku równoległych projektach, co nie ma na celu zdobycia nowych umiejętności czy kwalifikacji, lecz staje się „sposobem na życie” poprzez korzystanie z dodatkowych benefitów, które są oferowane w ramach wsparcia, takich jak darmowy catering, korzystanie z opieki nad dzieckiem, kontakt z innymi osobami nastawiony głównie na cele towarzyskie czy pretekst do wyjścia z domu.

Nie mniej ważną kwestią poruszaną w badaniu były próby znalezienia sposobów na ocenę skuteczności i efektywności wsparcia oferowanego przez badane organizacje. Instytucje często bazują na ilościowych wskaźnikach efektywności projektowej opartych np. na danych o zatrudnieniu po projekcie lub o zdobytych przez uczestników kwalifikacjach czy uprawnieniach. Jak wskazywali sami respondenci, takie wskaźniki często niewiele mówią na temat rzeczywistych efektów podjętych działań. Głównym problemem był brak kontaktu z uczestnikami po zakończeniu działań wspierających, co często uniemożliwiało monitorowanie ich dalszych losów osobistych i zawodowych, a w związku z tym utrudniało ocenę efektywności szkolenia w dłuższej perspektywie czasowej*.

Rekomendacje sformułowane na podstawie badania dotyczyły opracowywania modeli wsparcia edukacyjnego. Należały do nich m.in. konieczność przeprowadzania szczegółowej i indywidualnej diagnozy uczestników, wprowadzenie wsparcia psychologicznego oraz/lub doradcy zawodowego w celu lepszego dopasowania pomocy udzielanej poszczególnym osobom, wprowadzenie do programów szkoleń pracy w grupie, a także praktycznych elementów przy organizacji zajęć.

Rekomendacje objęły także organizację potencjalnych projektów w przyszłości. Wskazano na znaczenie monitorowania skuteczności wsparcia, m.in. poprzez utrzymywanie kontaktu z beneficjentem po zakończeniu działań szkoleniowo-doradczych, jak również zawiązywanie partnerstw między lokalnymi organizacjami oferującymi różnego rodzaju wsparcie edukacyjne i doradcze, które – w świetle uzyskanych wyników badania – wydaje się bardziej efektywne finansowo i jednocześnie kompleksowe merytorycznie. Wy-

---

* Powyżej przedstawiono wyłącznie wybrane, najważniejsze wnioski z przeprowadzonego badania. Po więcej szczegółowych informacji i pogłębionych analiz odsyłamy do opublikowanego przez Fundację Rozwoju Systemu Edukacji raportu z tego badania (Fila, Rybińska, Białek, 2019).

niki badania zostały wykorzystane w szczególności przy opracowywaniu warunków rekrutacji grantobiorców.

Dalsze działania w projekcie

Po zakończeniu rekrutacji wyłonieni grantobiorcy rozpoczną testowanie modeli wsparcia edukacyjnego z wykorzystaniem rozmaitych metod, narzędzi oraz teorii andragogicznych. W celu zadbania o porównywalność przeprowadzonego testowania przez różne instytucje na terenie Polski wszystkie modele wsparcia edukacyjnego zostały opracowane w oparciu o tę samą strukturę, zawierającą obowiązkowe elementy, do których należą m.in. indywidualna diagnoza umiejętności i potrzeb, wsparcie edukacyjne oraz walidacja efektów uczenia się.

Przedstawiciele Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji oraz Instytutu Badań Edukacyjnych będą wspierać grantobiorców w ramach spotkań konsultacyjnych. Zakres wsparcia zostanie dostosowany do potrzeb grantobiorców i może obejmować następujące obszary: sposoby docierania do osób dorosłych z niskim poziomem umiejętności podstawowych i ich rekrutacji do projektu (trudności i możliwości ich przewycięzania), konstruowanie narzędzi m.in. do diagnozy potrzeb i umiejętności podstawowych, strategie motywowania, opracowanie oferty wsparcia edukacyjnego, projektowanie walidacji efektów uczenia się (dobór metod, narzędzi) pod względem trafności, rzetelności i adekwatności wyników. Dodatkowo wszyscy grantobiorcy zostaną zaproszeni na warsztaty z metody *design thinking*, która pomoże im projektować działania edukacyjne z zastosowaniem kreatywnego podejścia.

W trakcie testowania planowane jest również przeprowadzenie analizy opinii zaangażowanych interesariuszy poprzez wywiady jakościowe, badanie ilościowe, analizę danych źródłowych oraz obserwację. Analiza będzie składała się z dwóch części: ewaluacji modeli wsparcia edukacyjnego oraz badania beneficjentów ostatecznych. Na podstawie przeprowadzonego badania oraz rezultatów testowania modeli zostaną przygotowane rekomendacje, które będą zaprezentowane odpowiednim decydom i interesariuszom w celu tworzenia polityki krajowej w obszarze podnoszenia umiejętności podstawowych dorosłych Polaków.

Bibliografia

- Cedefop (2020), *Empowering adults through upskilling and reskilling pathways. Volume 1: adult population with potential for upskilling and reskilling*. Publications Office of the European Union, Luxembourg. Cedefop reference series; No 112.
- Cedefop (2017), *Investing in skills pays off: the economic and social cost of low-skilled adults in the EU*. Publications Office, Luxembourg. Cedefop research paper; No 60.
- Maliszewski T., Solarczyk-Szwec H. (2014), *How? – Where to? About the changes and challenges of adult education in Poland in the years 1989–2013*. Universal Journal of Educational Research 2(3), s. 256–261.
- Denzin N. K. (2010), *Metody badań jakościowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Ministerstwo Edukacji Narodowej (2019), *Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030 (część ogólna)*.
- Rada Unii Europejskiej (2018), Zalecenie z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie. „Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej”: C 189/1, 4.6.2018.
- Rada Unii Europejskiej (2017), Zalecenie z dnia 22 maja 2017 r. w sprawie europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie i uchylające zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie. „Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej”: C 189/15, 15.6.2017.
- Rada Unii Europejskiej (2016), Zalecenie z dnia 19 grudnia 2016 r. w sprawie ścieżek poprawy umiejętności: nowe możliwości dla dorosłych. „Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej”: C 484/1, 24.12.2016.
- Rada Unii Europejskiej (2012), Zalecenie z dnia 20 grudnia 2012 r. w sprawie walidacji uczenia się pozaformalnego i nieformalnego. „Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej”: C 398/1, 22.12.2012.
- Rószkiewicz M., Saczuk, K. (red.) (2015), *Uwarunkowania decyzji edukacyjnych. Wyniki drugiej rundy badania panelowego gospodarstw domowych*. Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa.

Netografia

- Davies A., Fidler D., Gorbis M. (2011), *Future Work Skills 2020*, The Institute for the Future (IFTF), Phoenix. https://www.iftf.org/uploads/media/SR-1382A_UPRI_future_work_skills_sm.pdf (dostęp: 16.06.2020).
- Dziesięć zestawów efektów uczenia się wraz z kryteriami weryfikacji oraz wymaganiami dotyczącymi walidacji i podmiotów przeprowadzających walidację*, <https://szansa-power.frse.org.pl/wp-content/uploads/2020/01/10-zestaw%C3%B3w-uczenia-si%C4%99.pdf> (dostęp: 26.04.2020).

- Fila J., Rybińska A., Białek A. (2019), *Jak wspierać osoby dorosłe o niskich umiejętnościach podstawowych? Raport z badania jakościowego w ramach projektu „Szansa – nowe możliwości dla dorosłych”*, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa. <http://czytelnia.frse.org.pl/jak-wspierac-osoby-dorosle-o-niskich-umiejtnosciach-podstawowych/> (dostęp: 12.06.2020).
- Gmaj, I., Grzeszczak, J., Leyk, A. i in. (2016), *Walidacja – nowe możliwości zdobywania kwalifikacji*. Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa. https://www.kwalifikacje.gov.pl/download/Publikacje/Walidacja_nowe_możliwosci_zdobywania_kwalifikacji_z_wkladka.pdf (dostęp: 12.06.2020).
- Strona internetowa projektu „Szansa – nowe możliwości dla dorosłych”, <https://szansa-power.frse.org.pl/> (dostęp: 2020).
- Warunki rekrutacji Grantobiorców w projekcie „Szansa – nowe możliwości dla dorosłych” i testowania modeli, <https://szansa-power.frse.org.pl/wp-content/uploads/2020/02/Warunki-rekrutacji-Grantobiorc%C3%B3w.pdf> (dostęp: 26.04.2020).
- Wskazówki dotyczące diagnozowania umiejętności i potrzeb osób dorosłych z niskimi umiejętnościami podstawowymi dot. diagnozy, https://szansa-power.frse.org.pl/wp-content/uploads/2019/10/Wskaz%C3%B3wki_dot_diagnozowania_umiej%C4%99tno%C5%9Bci_potrzeb.pdf (dostęp: 26.04.2020).
- Wskazówki dotyczące przeprowadzania walidacji efektów uczenia się, https://szansa-power.frse.org.pl/wp-content/uploads/2019/10/Wskaz%C3%B3wki_dot_walidacji.pdf (dostęp: 26.04.2020).
- Ziewiec-Skokowska G. (red.) (2016), *Standard opisu kwalifikacji nadawanych poza systemami oświaty i szkolnictwa wyższego. Przewodnik*. Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa, https://kwalifikacje.edu.pl/wp-content/uploads/publikacje/PDF/zad_9_SOK_przewodnik_3010_interaktywny.pdf (dostęp: 12.06.2020).